

A másik nemzedék

Az ELTE bölcsészkarán beszélgetést folytattunk különböző szakos hallgatókkal Kosa Ferenc A másik ember című filmjéről. Arra voltunk kíváncsiak, hogyan érinti a film és a filmben felvetődő történelmi kérdések a mai huszoneves egyetemistákat.

Dobos Tamás: Szerintem a film szemléletmódjában van valami hiba. De igazán nem tudom megmondani, hogy hol téved. Talán abban a hasonlatban ragadhatnánk meg a legjobban, amit a könyvtárszobában hallunk, miszerint: a helyzetünk olyan, mint az indiáné: semmi lehetőségünk nincsen; vagy hagyjuk magunkat lepuffantani, vagy pedig egyébként is kimúlunk. Ezt a totális nemzethalál-víziót hamisnak érzem.

Kiss Barnabás: Én nem a történelem-szemléletét vitatnám. Alapvetően az a bajom a filmmel, hogy a rendező láthatóan semmilyen távolságot nem tart az általa előadott történetől; én pedig ezeket a jeleneteket nem tudom elfogadni mint valóságot. A stilizálás nem következetes és nem átütő. Ez a történet számomra ezért nem a magyar történelmet idézi föl, hanem valami mesterkélt mesejátékra emlékeztet. Úgy érzem, hogy a rendező megpróbált létrehozni egy stilizált történelmi közeget, de nem találta meg azt az érvényes történelmi szempontot, amelyből nézve ez a stilizáció megfelelő lehetett volna.

Sajó Sándor: Nyilvánvaló, hogy a film

valamennyire stilizált, hiszen nem dokumentumfilmről van szó. De, hogy választ lehessen adni a kérdésre, érdemes lenne megvizsgálni azokat a jeleneteket, amelyek ötvenhatról szólnak, és akkor talán kiderülne, hogy mennyiben hamis ez a kép, vagy mennyiben tér el attól, amit mi gondolunk erről az időszakról.

Gelencsér Gábor: Szerintem is az ötvenhatos jelenetek a legárukkodóbbak. A tanyasi képekben a stilizálás még nem olyan bántó. De az ötvenhatos budapesti jelenetek kiglancolt, kifényezett, szinte operettbe való stílusa már zavaró, és valamiféle tisztázatlanságról árulkodik. Mintha a rendező azért használná ezt a stilizációt, hogy ne kelljen nyíltan állást foglalnia, és az egész pacifista ideológia nem szolgálna másra, mint hogy elrejtse az állásfoglalásnak ezt a hiányát. Úgy érzem, hogy 1956-tal kapcsolatban ma Magyarországon egy műalkotás nem bírja-

„Az a kép, ami a tankönyvekben található,
mindenki számára tarthatatlan”
Kalászi György felvétele

még el a stilizációt. Látnunk kellene előtte nem-stilizált formában azt, ami valójában történt. Valahogy konszenzusra kéne jutnunk először ahhoz, hogy stilizált formában is meg lehessen fogalmazni ezt a történetet.

S. S.: Szerintem is így van. Az 1956 körüli homály és hallgatás lehetetlenné teszi, hogy ez a film, ilyen patetikus stilizációval, hitelesen megszólalhasson, és mivel 56-tal kapcsolatban nem létezik konszenzus, sőt rendkívül eltérők a vélemények, nem lehet megtenni, hogy ennyire problematikus történelmi eseményt (mintha ez a konszenzus létezne) minden további nélkül belehelyezze egy, a magyarság tragikus sorsát hangsúlyozó történelmi koncepciót kifejtő filmbé. Azonkívül ne feledjük, hogy a stilizáció mögött létezik egy dokumentumréteg is, hiszen a Nagy Imre-beszéd dokumentum, és azaz, hogy a rendező a második rész elején kiírja az 1956-os évszámot, valamilyen történelmi hitelességhez tartania kell magát.

K. B.: Szerintem létezik ilyen össznépi konszenzus ötvenhatos kapcsolatban, amire lehetett volna alapozni egyfajta stilizációt. Nem feltétlenül szükséges a történelmi események tudományos tisztázása ehhez. A baj éppen az, hogy a film azt a lehetőséget hagyta ki, hogy erre a meglevő rejtett konszenzusra építse stilizációját.

Acsády Judit: Igen, biztos, hogy létezik egy rejtett konszenzus ötvenhatosra illetően, amely ezt heroikus küzdelemnek látja és ezért szerintem részben épít is rá a rendező. Ezért is állítja párhuzamba ötvenhatos negyvennégyet; talán mert úgy véli, ez két olyan időpont, amikor lehetősége volt a magyar népnek, hogy megszabaduljon egy elnyomó hatalom terhével. De rám egész más hatással volt a film, és az előbbi támadások igazságát nem látom be. Az első rész nekem elsősorban az emberről és a történelemről mondott el sokat. Az ötvenhatos részről pedig azt gondolom, hogy túl nagy a tétje annak, hogy a rendező kinek az oldalán foglal állást, hogy kit hogyan szólaltat meg. Azonkívül nekem ez a rész sem elsősorban politikáról és a magyar helyzetről szól, hanem a fegyveres harc dilemmáiról.

S. S.: Számomra nem volt világos, hogy honnan beszél Kosa. Filmjében benne van a hivatalos álláspont is és egy heroizáló kép is. Szóval nem egyértelmű, hogy Kosa mit gondol valójában. A filmben nincs összefüggő kép ötvenhatról. Én egyrészt nem találtam benne semmiféle újdonságot, másrészt semmiféle egyértelmű állásfoglalást.

Szóval nem arról van szó, hogy a film árnyalt, több oldalról megvilágított ké-

pet mutat, hanem, hogy szétszórt, szerte-terjedő világot épít ki.

Hermann Judit: Nem derül ki, hogy ez a harc miért folyik, és hogy jogos-e maga a harc vagy sem. Pedig szerintem ez a fő kérdés, nem az, hogy szabad-e fegyvert fogni.

A. J.: Épp erre törekedtek mindig is, hogy ne alakuljon ki bennünk valami egy-séges kép ötvenhatról, hanem hogy megmaradjon ilyen szétszórtnak, vagy egyáltalán semmilyen képünk ne legyen róla. Mert hát az a kép, ami a tankönyvekben található, mindenki számára tarthatatlan. Ennyiben a film sajnos ezt a hivatalos tendenciát erősíti.

Kluge Katalin: Ezenkívül az az álláspont, amit az egyértelmű állásfoglalás helyett képvisel, nem megalapozott. Nem hiszem, hogy egy szabadságharcosnak, mondjuk 1848-ban, azt kellett volna mondani, hogy kerüljük a vérontást, és a béke a legfontosabb dolog. Ilyen esetben nem lehet figyelmen kívül hagyni a történelmi helyzeteket.

S. S.: Azért persze kérdés, hogy Kosa nem cáfolja-e meg a filmben belül is ezt az álláspontot?! Hiszen a fiút is megölik és az apját is. A filmben fölvetődik a kérdés, hogy a fegyverelutasítás, mint ideológia, követhető-e vagy sem.

K. B.: Szerintem végülis nem cáfolja meg ezt az álláspontot, és ezt az bizonyítja, hogy 1944-et ugyanolyan fajsúllyal ábrázolja, mint ötvenhatot. A két időpontot pedig azzal hozza közös nevezőre, hogy a magyarságnak ugyanolyan tragédiát kellett elszenvednie, mindkét esetben. Ezzel nem azt állítja szerintem, hogy a pacifizmus nem követhető, hanem hogy ilyen tragikus a magyar sors.

S. S.: Igen, de épp ez a párhuzam nem hiteles. Valóban a nemzeti történelem két tragikus korszakáról van szó, de én például nem fogadom el, hogy ez a kétféle tragédia ugyanannak a következménye. Az az állítás, hogy negyvennégyben is és ötvenhatban is magyarok gyilkoltak magyarokat, nekem nem sokat mond.

H. J.: Valóban, az igazi kérdés az, hogy mit tudunk kezdeni ezzel az egészszel itt és most. Annál is inkább, mert nekem az a benyomásom — már a filmszemlén is ez volt —, hogy nem véletlenül most kerülnek elő ezek a kérdések. Tényleg rettentés, hogy itt az embereknek ötven év óta állandóan helyezkedniük kell. Negyvennégy és ötvenhat különösen éles helyzeteket szültek. Valami miatt mindez most válik újra kulcskérdéssé.

G. G.: Épp ez a legnagyobb problémája a filmnek, hogy ma, 1988-ban semmi olyat, nem mond ezekről a történelmi korokról, amit ma használni lehetne. Csak általánosságokat fogalmaz meg, azokat sem túl hitelesen, de éppen azt, hogy

ezekből az állandóan visszatérő történelmi katalizmákból hogyan lehet kilábalni, homályban hagyja, mert a pacifizmus erre nekem nem válasz. A másik baj pedig az, hogy nemcsak hogy nem született jó film, de félek, hogy ezzel el is játszott a lehetőséget, hogy ötvenhatról őszinte filmek készülhessenek, hiszen ez a film is szelepként működik. Most azt lehetne mondani, hogy ezt a témát is letudtuk, holott csak a homály sűrűsödött.

A. J.: Szerintem is baj, hogy most ez lesz a magyar filmművészet reprezentatív képe ötvenhatról, hiszen ma már nagyon sokan vannak olyanok, akiknek nincs közvetlen tapasztalatuk az eseményekről, és csak filmekből és elbeszélésekből kaphatnak róla képet.

K. B.: Engem az ötvenhatos rész ahhoz segített hozzá, hogy most már elképzelhetőbb számomra egy utcán végigcsörtető szovjet tank, és az ellene, benzines palackokkal harcoló emberek, de semmi több.

A. J.: Ez a film tulajdonképpen betölthetne egyfajta funkciót, ha dokumentumfilmek és tanulmányok sokasága szólna ezekről a történelmi korokról, hiszen a rendező szándéka szerint egy nemzedék átélte eseményeiről van szó, és arról, hogy ők ezt hogyan élték át. Tehát tekinthetnénk egy nemzedék sajátos szemzőgének is ezt a filmet. Ilyen értelemben ennek a képnek is van jogosultsága. A baj csak az, hogy más kép meg nincs. Lehet egyébként, hogy Kosa túl közel áll érzelmileg ezekhez az eseményekhez, és ezért ez a patetikus stilizáció.

K. B.: De könyörgöm, akkor ki fog érvényes dolgokat mondani erről, ha nem az, aki érzelmileg közel áll hozzá?

H. J.: Azért a film a mi nemzedékünk számára is fontos lehet, mert olyan kérdést vet föl, amellyel az életünkben mi még nem találkoztunk. És az is igaz, hogy a ma tapasztalható elkeseredettség és szorongás azokban a történelmi korokban gyökerezik, amelyeket az a bizonyos filmbéli nemzedék élt meg. Azért ez a film mégis megfogalmazza az egyén dilemmáit a történelemben.

D. T.: Számomra pedig egyértelműen nem negyvennégyről vagy ötvenhatról szólt a film, hanem nyolcvannyolcra, a levegőben lógó katalizmáról. Nagyon is valós dilemmát vet fel. A film ugyan nem segít választ adni erre a kérdésre, de legalább fölveti, és ez mindenképpen a javára írható.

A. J.: De ha nem szól ötvenhatról és negyvennégyről, akkor miért éppen ezt a két történelmi időpontot választja?

D. T.: Azért, mert ötvenhat is és negyvennégy is bennünk van. Szerves része múltunknak és ezért a jelennek is.

Lejegyezte: Kovács András Bálint